

Zbornik radova sa znanstveno-stručne konferencije

POST-KRIZNO OBRAZOVANJE ODRASLIH

POST-CRISIS ADULT EDUCATION

Zagreb, Hrvatska, 2. prosinca 2022.

Projekt je sufinancirala Europska unija iz Europskog socijalnog fonda.

Agencija za
strukovno obrazovanje
i obrazovanje odraslih

ESF projekt Promocija cjeloživotnog učenja faza II
Projekt je sufinancirala Europska unija iz Europskog socijalnog fonda

Nakladnik/Published by:

Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih

Garićgradska ulica 18, 10 000 Zagreb, Hrvatska

+385 1 6274 666

ured@asoo.hr

www.asoo.hr

Za Agenciju za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih,

Mile Živčić, ravnatelj

Uredili / Edited by: **Tihomir Žiljak, Višnja Rajić, Morana Koludrović, Siniša Kušić,**

Ivana Krešić Klaucke

Lektura i korektura:

Snježana Zbukvić-Ožbolt

Recenzija:

Snježana Zbukvić-Ožbolt

Programski odbor / Programme Committee:

prof. dr. sc. **Mirjana Mavrak**, Sveučilište u Sarajevu, Filozofski fakultet

prof. dr. sc. **Katarina Popović**, Sveučilište u Beogradu, Filozofski fakultet

prof. dr. sc. **Anita Zovko**, Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet

izv. prof. dr. sc. **Marko Radovan**, Sveučilište u Ljubljani, Filozofski fakultet

izv. prof. dr. sc. **Siniša Kušić**, Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet

izv. prof. dr. sc. **Višnja Rajić**, Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet

izv. prof. dr. sc. **Morana Koludrović**, Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet

doc. dr. sc. **Maja Maksimović**, Sveučilište u Beogradu, Filozofski fakultet

doc. dr. sc. **Tihomir Žiljak**, Hrvatsko andragoško društvo

dr. sc. **Ivana Krešić Klaucke**, Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih

Grafičko oblikovanje: Studio Kuča

Tisak: NARODNE NOVINE d.d.

Naklada: 300 primjeraka

Zagreb, prosinac 2022.

Izrada publikacije sufinancirana je iz projekta Promocija cjeloživotnog učenja faza II.

Sadržaj

Riječ nakladnika	5
Riječ urednika	7
Povezanost motivacije za obrazovanje i zadovoljstva nastavom polaznika programa obrazovanja odraslih	9
Josipa Balajić, Ivana Batarelo Kokić	
Relationship between motivation for education and teaching process satisfaction of students in adult education programs	17
Josipa Balajić, Ivana Batarelo Kokić	
Cjeloživotno učenje i treća životna dob: stare dileme, novi izazovi.	18
Jasna Čurin	
Lifelong learning and the third age: Old dilemmas, new challenges	26
Jasna Čurin	
Osiguranje kvalitete u profesionalnom vojnom obrazovanju	27
Jadranka Herceg, Andrija Kozina	
Quality assurance in professional military education	35
Jadranka Herceg, Andrija Kozina	
Je li cjeloživotno obrazovanje osjetljivo prema ranjivim skupinama?	36
Jadranka Herceg, Siniša Kušić, Sofija Vrcelj	
Is lifelong education sensible towards vulnerable groups?	44
Jadranka Herceg, Siniša Kušić, Sofija Vrcelj	
Pristupi i metode poučavanja temeljnih čitalačkih vještina odraslih iliterata	45
Ivana Krešić Klaucke	
Approaches and methods of teaching basic reading skills to illiterate adults	54
Ivana Krešić Klaucke	
Obrazovanje odraslih za izbor i traganje u kriznim situacijama: dječja priča kao istraživački alat odraslog polaznika	55
Mirjana Mavrak	

Adult education for choice and search in crisis: a child story as methodology tool of an adult learner	66
Mirjana Mavrak	
Studenti s invaliditetom i percepcija zapošljivosti	67
Lejla Osmić, Lejla Kafedžić, Snježana Šušnjara	
Students with disability and the perception of employability	75
Lejla Osmić, Lejla Kafedžić, Snježana Šušnjara	
Learning for the future – Slovenian adult education in times of the pandemic	76
Marko Radovan, Tanja Možina	
Učenje za budućnost – slovensko obrazovanje odraslih u vremenu pandemije	84
Marko Radovan, Tanja Možina	
Analiza implementacije preporuke vijeća o oblicima usavršavanja: nove prilike za odrasle u Republici Hrvatskoj	85
Višnja Rajić, Morana Koludrović	
Analysis of implementation of the council recommendation on upskilling pathways in the Republic of Croatia	91
Višnja Rajić, Morana Koludrović	
Razumna prilagodba u obrazovanju odraslih osoba s invaliditetom i pripadnika drugih ranjivih skupina	92
Davorka Schmidt	
Reasonable adjustment in the education of adults with disabilities and members of other vulnerable groups	100
Davorka Schmidt	
Osobine edukatora u obrazovanju odraslih – pregled istraživanja	101
Anita Zovko, Lucija Tomac	
Characteristics of educators in adult education - research overview	106
Anita Zovko, Lucija Tomac	

Riječ nakladnika

Sustav obrazovanja odraslih posljednjih petnaestak godina prolazi kroz jedno tranzicijsko i snažno razvojno razdoblje, a koje je obilježio niz poduzetih aktivnosti i procesa na strateškom, zakonodavnom, stručnom i znanstvenom području. Upravo u ovim procesima Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih, zajedno s drugim dionicima sustava, pružila je značajan doprinos kroz nekoliko važnih stručnih i znanstvenih (od različitih stručnih skupova do znanstvenih konferencija) do sustavu orijentiranih projektnih aktivnosti (nekoliko velikih EU projekata). Danas sustav obrazovanja odraslih ima prepoznatljivo mjesto u cjelokupnom sustavu obrazovanja Republike Hrvatske i stoga s optimizmom možemo očekivati, planirati, pripremati ono što nam predstoji - uspostava sustava kvalitete; novi i modernizirani programi obrazovanja odraslih temeljeni na Hrvatskom kvalifikacijskom okviru; standardizacija, profesionalizacija i prepoznatljivost andragoške struke; informiranje građana o mogućnostima učenja te obrazovni vaučeri kao novi oblik financiranja programa obrazovanja odraslih.

Sve navedeno ne bi polučilo rezultate ako ne bismo snažili nastavnike, andragoške voditelje, ravnatelje i, naravno, znanstvenu zajednicu jer su svi oni ključni za uspjeh u radu s krajnjim polaznicima. Stoga, uvažavajući ulogu, tradiciju i doprinos Hrvatskog andragoškog društva, posebice u znanstvenom dijelu, Agencija će i dalje različitim projektnim aktivnostima pružati podršku maloj, ali snažnoj i produktivnoj andragoškoj znanstvenoj zajednici s ciljem razvoja andragoške misli i prakse u Republici Hrvatskoj.

Održavanje međunarodne konferencije o obrazovanju odraslih od velikog je značaja za pozicioniranje Republike Hrvatske na andragoškoj karti Europe (i svijeta), za širenje i snaženje suradnje na međunarodnoj razini, za profesionalizaciju andragoške struke, a posljedično i za kvalitetniji i efikasniji sustav obrazovanja odraslih.

Ovim putem upućujem čestitke i zahvale svima koji su stručnim i znanstvenim radovima, organizacijom i drugim aktivnostima doprinijeli održavanju još jedne međunarodne konferencije, uz želju da Agencija i dalje bude partner i podupiratelj svih inovativnih i razvojnih ideja na ovom području.

OSIGURANJE KVALITETE U PROFESIONALNOM VOJNOM OBRAZOVANJU

Jadranka Herceg, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatsko vojno učilište „Dr. Franjo Tuđman“

Andrija Kozina, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatsko vojno učilište „Dr. Franjo Tuđman“

jadranka0herceg@gmail.com, andrija.kozina@morh.hr

Sažetak - Zakonom o osnivanju Sveučilišta obrane i sigurnosti (Narodne novine 34/2021), stvaraju se ključni uvjeti za daljnji razvoj Hrvatske vojske i vojnog umijeća kao znanosti, za što postoje nacionalne i međunarodne potrebe. Strategija nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske (Narodne novine 73/2017) ističe da obrazovanje ima jednu od najvažnijih uloga u očuvanju hrvatskoga nacionalnoga identiteta i to putem razvoja obrazovnih programa, koji na odgovarajući način tretiraju hrvatsko povijesno, kulturno, jezično, graditeljsko, prirodno i drugo nasljeđe i baštinu. Slijedom navedenog, a promovirajući profesionalno vojno obrazovanje u Republici Hrvatskoj kao dio cjeloživotnog obrazovanja (Strategija nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske, Narodne novine 73/2017), u Ministarstvu obrane Republike Hrvatske razvijena je metodologija društvenih potreba po kompetencijama za buduća zanimanja. Hrvatski kvalifikacijski okvir reformski je instrument kojim se uređuje cjelokupni sustav kvalifikacija na svim obrazovnim razinama u Republici Hrvatskoj s pomoću standarda kvalifikacija temeljenima na ishodima učenja i usklađene s potrebama tržišta rada, pojedinca i društva u cjelini. Metodologija civilno-vojnog obrazovanja (Herceg, 2020), koja je nastala na temeljima Hrvatskoga kvalifikacijskog okvira, utvrdila je potrebe i definirala načine izrade standarda zanimanja, cjelovitih i djelomičnih kvalifikacija, uz razvoj novih i unaprjeđenje postojećih studijskih programa. Metodologijom civilno-vojnog obrazovanja (Herceg, 2020), primjenom kompetencijskog okvira, definiran je i metodički tijek unaprjeđenja nastavničkih kompetencija.

Ključne riječi: Strategija nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske, Metodologija civilno-vojnog obrazovanja, nacionalni standardi u profesionalnom vojnom obrazovanju, kompetencijski okvir, osiguranje kvalitete.

Uvod

Strategija nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske (Narodne novine 73/2017) dodijelila je obrazovanju jednu od najvažnijih uloga u očuvanju nacionalnoga identiteta, ukazujući na potrebu za nastavkom razvoja nastavnih programa koji na odgovarajući način tretiraju hrvatsko povijesno, kulturno, jezično, graditeljsko, prirodno i drugo nasljeđe i baštinu. Hrvatski nacionalni i kulturni identitet promatrat će se u kontekstu europske zajednice naroda, jezika, povijesti, tradicije i identiteta, čime će se građani osposobljavati za ravnopravno komuniciranje u takvoj zajednici.

U *Strateškom pregledu obrane* (Narodne novine 43/2018) istaknuto je da su analize dosadašnjih rezultata na području obrazovanja ukazale na potrebu promjene postojećeg modela i na opravdanost uspostave novog sustava obrazovanja za potrebe Oružanih snaga Republike Hrvatske (OS RH).

Takav bi sustav obrazovanja trebao pridonijeti senzibiliziranju društva za pitanja nacionalne sigurnosti, kao i za oblikovanje sigurnosne kulture. Trebao bi se temeljiti na cjeloživotnom učenju i provoditi tijekom cijele osobne i profesionalne karijere.

Slijedom navedenog, a u skladu sa *Strategijom obrazovanja, znanosti i tehnologije* (Narodne novine, 124/2014) napisan je *Metodološki okvir razvoja obrazovnih standarda za potrebe civilno-vojnoga obrazovnog sustava* (Herceg, 2019)² koji je definirao devet ciljeva.

Znanje i tehnologija, istaknuto je u *Strategiji nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske* (Narodne novine 73/2017), pokretači su i nositelji globalnog gospodarstva, čija konkurentnost ovisi o neprekidnome tehnološkom usavršavanju. Prihvatanjem novih znanja te usvajanjem i razvojem novih tehnologija i inovacija, gradi se sustav izvrsnosti u obrazovanju i znanosti.

Osnovno načelo na kojemu se zasniva *Strategija obrazovanja, znanosti i tehnologije* (Narodne novine, 124/2014) jest autonomija svih institucija u području obrazovanja i znanosti, kao i autonomija svih djelatnika. Za ostvarenje navedenog, treba stvoriti preduvjete. Prvo, treba jasno dogovoriti ishode svakoga pojedinog segmenta obrazovanja i istraživačkog rada. Hrvatski kvalifikacijski okvir³ u tom je smislu važan instrument. Drugi je preduvjet postojanje sustava osiguravanja kvalitete, kojim će se provjeravati uspješnost obrazovnih procesa i istraživačkog rada.

Hrvatski kvalifikacijski okvir (engl. Croatian Qualifications Framework, CROQF), instrument je uređenja sustava kvalifikacija u Republici Hrvatskoj koji osigurava jasnoću, pristupanje stjecanju, utemeljeno stjecanje, prohodnost i kvalitetu kvalifikacija, kao i povezivanje razine kvalifikacija u Republici Hrvatskoj s razinama kvalifikacija Europskoga kvalifikacijskog okvira za cjeloživotno učenje (engl. European Qualifications Framework for Lifelong Learning, EQF-a) i Kvalifikacijskog okvira Europskog prostora visokog obrazovanja (engl. Qualifications Framework for the European Higher Education Area, QF-EHEA) te posredno s razinama kvalifikacija kvalifikacijskih okvira u drugim zemljama.

Članak 9. *Zakona o Hrvatskom kvalifikacijskom okviru* (Narodne novine, 22/2013, 41/2016, 64/2018, 47/2020, 20/2021) propisao je da su tijela i dionici koji sudjeluju u razvoju i primjeni Hrvatskoga kvalifikacijskog okvira: Nacionalno vijeće za razvoj ljudskih potencijala, ministarstvo nadležno za obrazovanje i znanost, ministarstvo nadležno za rad, ministarstvo nadležno za regionalni razvoj, Agencija za znanost i visoko obrazovanje, Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih, Agencija za odgoj i obrazovanje i sektorska vijeća.

Članak 12. *Zakona o Hrvatskom kvalifikacijskom okviru* (Narodne novine, 22/2013, 41/2016, 64/2018, 47/2020, 20/2021) propisao je da su Sektorska vijeća savjetodavna tijela koja skrbe o razvoju ljudskih potencijala u skladu s potrebama tržišta rada unutar pojedinih sektora. Sektorska vijeća isto tako analiziraju postojeće i potrebne kompetencije unutar sektora, predlažu preporuke za razvoj sektora, Nacionalnom vijeću daju preporuke o upisnoj politici, upisnim kvotama i financiranju kvalifikacija iz javnih izvora, prema kvalifikacijama i prema županijama, ministarstvu nadležnom za rad daju preporuke za promjene u Nacionalnoj klasifikaciji zanimanja, promiču sektor te mogućnosti zapošljavanja unutar sektora te predlažu godišnji plan rada i podnose izvješća o izvršenju plana agencijama u obrazovanju koje im pružaju administrativnu i stručnu podršku.

Slijedom navedenog, Sektorsko vijeće XXIV. Sigurnost i obrana je za vrijeme svog djelovanja od 2017. do 2021., uz ostalo, dalo i preporuke za promjenom i unaprjeđenjem Nacionalne klasifikacije zanimanja (NKZ) te, analizirajući postojeće i potrebne kompetencije unutar sektora, definiralo i prioritetne kvalifikacije.

² Dokument je dostupan u Ministarstvu obrane Republike Hrvatske.

³ Doc. dr. sc. Jadranka Herceg aktivno sudjeluje u razvoju Hrvatskoga kvalifikacijskog okvira od 2007. do danas.

Metodologija civilno-vojnog obrazovanja (Herceg, 2020)⁴, koja je nastala na temeljima Hrvatskoga kvalifikacijskog okvira, utvrdila je potrebe i definirala načine izrade standarda zanimanja, cjelovitih i djelomičnih kvalifikacija, uz razvoj novih i unaprjeđenje postojećih studijskih programa. *Metodologijom civilno-vojnog obrazovanja* (Herceg, 2020), primjenom kompetencijskog okvira, definiran je i metodički tijek unaprjeđenja nastavničkih kompetencija.

„Kompetencijski okvir se definira kao skup kompetencija potrebnih za učinkovito izvođenje posla ili struke. Pojam koji je neraskidivo povezan s pojmom kompetencijski okvir je pojam kvalifikacijski okvir, a definiran je kao skup ovjerenih i pravno usvojenih kompetencijskih okvira, od kojih svaki kvalificira osobu za profesionalne uvjete na standardiziranoj razini. Nadalje, svi kvalifikacijski okviri će se temeljiti na dogovorenim kompetencijskim okvirima“ (Herceg, Zovko, Vrcelj, 2018: 82).

„Glavne funkcije kompetencijskog okvira (Ingvarsson, 2002) su definiranje kompetencija, osnova za analizu potreba poučavanja za usavršavanje i cjeloživotno učenje, alat za samoprocjenu, izradbu i nadopunjavanje osobnog puta cjeloživotnog učenja, definiranje profesionalnih standarda, a time i kriterija profesionalnih kvalifikacija određenog zanimanja“ (Herceg, Zovko, Vrcelj, 2018: 82).

Profesionalno vojno obrazovanje

Samo obrazovanje časnika OS RH još uvijek je nepoznanica za civilno stanovništvo. Slijedom promjena u društvu, koje su nastale invazijom Rusije na Ukrajinu, sve više se javlja interes za kvalitetu osposobljenosti vojnika, dočasnika i časnika za provedbu njihove osnovne djelatnosti. Profesionalno vojno obrazovanje ne bi trebalo biti obavijeno tajnama, već transparentno i kvalitetno objašnjeno širem društvu. Časnici u OS RH nedvojbeno su jedni od bolje obrazovanih pripadnika bilo koje profesije u našoj zemlji.

Profesionalno vojno obrazovanje ima mnogo zajedničkih karakteristika s bilo kojim drugim oblikom obrazovanja, ali i neke važne posebnosti koje su karakteristične za vojne sustave. Tradicija vojnog obrazovanja je proučavanje svojih postupaka i operacija iz prošlosti, (naučenih lekcija⁵) kako bi se proučile dobre i loše strane provedbe. Posebno se obraća pažnja na sprječavanje grešaka u budućnosti koje bi mogle biti pogubne. Da bi se to spriječilo, po završetku operativne misije, postrojba provodi raščlambu nakon djelovanja, gdje se provodi vrednovanje svih vojnih djelovanja. Kako bi profesionalno vojno obrazovanje bilo svrsishodno, treba uzeti u obzir sadašnje izazove i predviđati buduće. Osiguranje svrsishodnosti najjednostavnije je provesti koristeći iskustva iz naučenih lekcija koja moraju biti usklađena s vojnim potrebama i sposobnostima časnika za samostalno donošenje odluka i preuzimanje odgovornosti (Committee on Armed Services, 2010). Ono daje kritičnu akademsku/intelektualnu prednost OS pri provedbi vojnih operacija bile one ofanzivne, defanzivne, borbene, neborbene, ratne ili neratne.

NATO je profesionalno vojno obrazovanje odredio kao: “(...) sustavna provedba poučavanja pojedinaca koja će poboljšati njihovo znanje i vještine te razviti kompetencije. To je razvojna aktivnost koja pojedincima omogućuje donošenje razumnog odgovora na nepredvidivu situaciju” (Military Decision on MC 0458/3, 2014: 7). Slijedom navedenog možemo reći da je profesionalno vojno obrazovanje „sustavno osmišljeno i organizirano poučavanje vojnih osoba, koje će poboljšati njihovo znanje i vještine, sposobnost, samostalnost i odgovornost te razviti njihove kompetencije za donošenje pravilnih odluka u različitim situacijama“ (Kozina, 2018: 126).

Vojni studijski programi kombinacija su akademskog i profesionalnoga vojnog obrazovanja koje se provodi uz nacionalnu potporu. Takva vrsta obrazovanja sastoji se od kontinuiranog učenja koje kao rezultat daje vođe, mislioce i praktičare (časnike) koji ne provode slijepo dobivene zapovijedi, već svaku dobivenu zadaću provode sukladno svojoj procjeni, stečenom znanju, profesionalnom iskustvu te su spremni preuzeti odgovornost za njezinu provedbu. Vojni studijski programi sinergijski su rad civilnog i vojnog akademskog osoblja koje zajedno priprema kadete, buduće časnike da mogu odgovoriti svim izazovima koji se pred njih postave. Da bi to uspjeli, svi elementi nacionalne sigurnosti moraju se obvezati na kontinuirano ulaganje u profesionalno vojno obrazovanje kao dio izgradnje sposobnijih, prilagodljivijih i snažnijih OS RH. Trenutačno Hrvatsko vojno učilište „Dr. Franjo Tuđman“, u suradnji sa Sveučilištem u Zagrebu i Sveučilištem u Splitu, ima središnju ulogu u stvaranju budućih časnika OS RH. Steingartner, Galinec i Kozina (2021) ističu da profesionalno vojno obrazovanje mora biti učinkovito te zadovoljavati potrebe svih sudionika, od nalogodavca, polaznika, nastavnika i ostalih sudionika vojnog obrazovanja. Profesionalnim vojnim obrazovanjem polaznici vojnih studija razvijaju opće i vojne vještine koje će im pomoći u njihovom profesionalnom radu. Navest ćemo neke od bitnijih vještina: suradnja i zajedničko djelovanje, suradnički način rada, kritičko

4 Dokument je dostupan u Ministarstvu obrane Republike Hrvatske.

5 Poboljšana sposobnost koja nakon usvajanja rezultira pozitivnim promjenama u ponašanju, sposobnostima, navikama ili procesima. Informacije stvorene iz iskustva koje, kada se objave, mogu biti od koristi drugima (Ministarstvo obrane, 2010).

promišljanje, sposobnost analiza pojava i njihovih posljedica, prepoznavanje predrasuda, stereotipa i egocentričnih stavova, mogućnost razumijevanja stavova, načina života i vjerovanja drugih, preuzimanje odgovornosti za vlastite postupke i dr. (Fountain, 1999). Razvoj vještina stječu s pomoću dvije sastavnice jedinstvenoga studijskog programa: akademskom sastavnicom (studijski programi ovlaštenih sveučilišta i veleučilišta) i vojnom sastavnicom (manifestira se tijekom organiziranog života i rada u kadetskim postrojbama te u postojećem nastavnom planu i programu temeljne časničke izobrazbe).

Nakon završetka preddiplomske i diplomske razine kadeti dobivaju prvi časnički čin i raspored u postrojbe. Nakon pet godina rada u postrojbi imaju obavezu završetka jedne od tri razine slijedno-rastuće izobrazbe⁶ koja im je neophodna za napredovanje u službi i činu. Takvim oblikom izobrazbe dopunjavaju svoja stečena akademska znanja, vojnim (profesionalnim) znanjima, koja su neophodna za provođenje svakodnevnih poslova kojima se omogućava funkcioniranje OS RH, kao što su djelatnosti organiziranja, djelatnosti izobrazbe i obuke te djelatnosti potpore (Ministarstvo obrane, 2010). Cilj profesionalnoga vojnog obrazovanja je stvoriti časnika kao suvremenoga demokratskog građanina, koji će biti spreman braniti domovinu i sudjelovati u različitim vojnim operacijama koje osiguravaju sigurnost i mir u cijelom svijetu (Kozina, 2018).

Osnivanjem Sveučilišta obrane i sigurnosti „Dr. Franjo Tuđman“ postavljeni su uvjeti kvalitetnog nastavka razvoja profesionalnoga časničkog kadra s pomoću zajedničkog profesionalnog i akademskog obrazovanja ne izostavljajući obuku koja će zadovoljiti potrebe OS RH. Ne smijemo zaboraviti ni na razvoj vojnih nastavnika koji sve ovo moraju provesti. Kozina (2014) napominje da vojni nastavnici moraju biti osposobljeni za cjeloživotno učenje, biti spremni na provođenje promjena, moraju razumjeti i koristiti nove putove, načine, metode i temeljne spoznaje učenja i poučavanja. Sekulić-Majurec (2005: 272) upozorava da „(...) dok je jučer nastavnik bio vođa i onaj koji je nudio znanje, danas on mora preuzeti ulogu katalizatora učenja i usmjeravatelja obrazovnog procesa.“ Svi vojni nastavnici imaju pedagoško-psihološko-didaktičko-metodičko obrazovanje, a uz navedeno se svake godine na Hrvatskom vojnom učilištu organizira i tečaj Suvremene metode poučavanja. Tečaj se sastoji od tri djela: 1. andragoške metode, poučavanje usmjereno na polaznika, metode aktivnog poučavanja, 2. vrednovanje i procjenjivanje nastave, davanje povratnih informacija (feedback, forward back) i 3. obrnuto planiranje i ADDIE model instruktorskog dizajna pri izradi kurikuluma tečaja ili predmeta.

Ključne kompetencije časnika OS RH

“Ključne kompetencije su sposobnosti koje su bitne za uspješno sudjelovanje u provedbi i organizaciji rada. One su usredotočene na sposobnosti primjene znanja i vještina na integriran način u različitim situacijama. Ključne kompetencije su generičke u tom smislu da se ne odnose samo na provedbu rada općenito, nego su one i specifične za rad u određenim zanimanjima ili različitoj vrsti industrije. Ova karakteristika znači da ključne kompetencije nisu samo neophodne za učinkovito sudjelovanje u radu, već su također neophodne i za učinkovito sudjelovanje u daljnjem obrazovanju.“ (Mayer, 1992: ix).

Ključne kompetencije časnika ne mogu se vezati samo uz vojnu struku jer su one složene, multidisciplinarne i uključuju područja iz sociologije, prava, menadžmenata, psihologije, pedagogije, interkulturalizma, globalizacije i dr.

Wong i sur. (2003: 7-10) u svom radu jasno su izdvojili metakompetencije⁷ koje mora imati svaki časnik:

- *Identitet* – sposobnost razumijevanja kako procijeniti sposobnosti, prepoznati snage i slabosti u operativnom okruženju i naučiti kako ih pravilno koristiti.
- *Mentalna prilagodljivost* – sposobnost prepoznavanja nastalih promjena u okolini; utvrditi promjene i ustanoviti što se mora novo naučiti da bi bilo učinkovito te poboljšati sam proces učenja. Ona se nadovezuje na sposobnost prepoznavanja i prilagođavanja učenja na temelju okoline, uz snalažljivost i mogućnost improvizacije.
- *Kroskulturalna inteligencija* – sposobnost razumijevanja različitih kultura izvan svojih organizacijskih, ekonomskih, vjerskih, društvenih, geografskih i političkih granica. Strateški vođa s interkulturalnim vještinama ugodan je za komunikaciju te vođenje zajedničkih, međunarodnih, međuagencijskih i međuorganizacijskih cjelina.
- *Interpersonalna zrelost* – određena je ovim međuljudskim vještinama: osnaživanje, izgradnja konsenzusa, pregovaranje, sposobnost analiziranja, izazov i sposobnost promjene kulture organizacije kako bi ga uskladila

6 Slijedno-rastuća vojna izobrazba osposobljava vojnu osobu za obnašanje dužnosti određene razine odgovornosti i provodi se kroz četiri razine dočasničke i četiri razine časničke izobrazbe (Zakon o službi u OS RH, 2013).

7 Metakompetencija je ona kompetencija koja je tako snažna da utječe na sposobnost osobe za stjecanje ostalih kompetencija (Zook, 2006: 6).

s okruženjem. Među najvažnijim vještinama je sposobnost za preuzimanje odgovornosti. Od strateških vođa očekuje se da pokažu suosjećanje s podređenima o osjetljivim pitanjima koja su bitna za provedbu dobivene zadaće.

- Svjetski ratnik⁸ – u današnje vrijeme časnik najviše svoga profesionalnog života provede u operacijama različitih od ratnih, u svojoj domovini ili stranim zemljama po cijelom svijetu pomažući uspostaviti mir.
- Stručnost – shvaćanje da časnici nisu samo pripadnici vojske, već predstavnici i međunarodnih organizacija koje vode operaciju (NATO, UN, EU) te predstavnici svog naroda, države.

U strateškome istraživačkom projektu pod nazivom *Ključne kompetencije vođa* (Gay, 2008.) određene su i jasno opisane potrebne ključne kompetencije časnika kao vojnih vođa:

- *Biti predvodnik drugima.* Vojne vođe vode utječući, motivirajući i nadahnjujući svoje unutarnje organizacije i vanjsko okruženje oko njih. Kao vođa, sposobnost vođenja drugih je osnovna temeljna kompetencija. Časnik mora uspostaviti zajedničku viziju postrojbe u koju vjeruju i koju usvajaju njegovi podređeni kao svoju.
- *Proširivati svoj utjecaj izvan zapovjednog lanca.* Utjecaj uzrokuje prilagođavanje pojedinca i organizacije u mijenjaju svoga ponašanja. Pravilno korištenje utjecaja pokreće ljude u pozitivnom smjeru.
- *Voditi primjerom.* Vođenje primjerom kao temeljna sposobnost vojske, ključna je za učinkovito vodstvo. Vojni zapovjednici uvijek su pod budnim okom svojih vojnika i javnosti. Kao takvi, uvijek moraju biti primjer održavajući visoke standarde dužnosti, osobnog izgleda, držanja i iznad svega, etičkog ponašanja.
- *Biti komunikativan.* Časnik mora znati uspostaviti otvorenu, dvosmjernu komunikaciju koja će jasno prenijeti misli i informacije te postići zajedničko razumijevanje problema i rješenja. Bez jasne komunikacije, časnici neće moći voditi, nadzirati, izgrađivati timove, savjetovati, podučavati i mentorirati podređene.
- *Biti u mogućnosti stvoriti pozitivno ozračje.* Odgovornost časnika je uspostaviti i održavati pozitivna očekivanja i stavove unutar i izvan svojih ustrojbenih cjelina. Da bi to postigli, moraju učiti iz iskustava drugih, primijeniti to iskustvo i pripremiti se za budućnost. Časnik prilagođava svoj stil vođenja danoj situaciji, kako bi motivirao, utjecao na situaciju i postigao uspjeh.
- *Znati se pripremiti za zadaću.* Časnici se oslanjaju na svoju samosvijest i konceptualne sposobnosti razumijevanja složenosti današnjeg svijeta i trebaju se pripremiti za buduće izazove. Svoje znanje i iskustvo moraju crpiti iz stečenih vojnih i akademskih znanja i iz svoga osobnoga referentnog okvira.
- *Omogućiti razvijanje ostalih.* Razvoj časnika ključan je za budući uspjeh vojske. Časnici moraju prihvatiti odgovornost za razvoj podređenih i stožera, obučavanjem, mentorstvom i intelektualnim izazovima, s povećanom odgovornošću. Razvojem drugih, postaju pokretači budućeg uspjeha.
- *Znati iskoristiti dobivene rezultate.* Časnici mjere uspjeh svojom sposobnošću da ostvare dobivenu misiju. Moraju znati koristiti dobivene povratne informacije kako bi poboljšali kvalitetu svog rada, osigurali vitalne informacije s kojima mogu odrediti što je važno sada, a što u budućnosti.

Osim metakompetencija i ključnih kompetencija, koje su prethodno navedene, časniku su za provedbu svakodnevnih vojničkih zadaća, potrebne i zdravorazumske kompetencije. Navedene kompetencije omogućuju mu komuniciranje i razumijevanje odnosa u postrojbi i okruženju u kojem se nalazi. Peterson (2004) je prepoznao jedanaest *zdravorazumskih* kompetencija koje bi trebao posjedovati svaki časnik: kulturna samosvijest (poznavanje svoje i tuđih kultura), kulturna svijest o drugima (poznavanje razlika među podređenima), kulturna osjetljivost (poštivanje i prihvaćanje drugih), komunikacijske vještine (verbalne i neverbalne vještine komuniciranja), razumijevanje dvosmislenosti (jasno komuniciranje), fleksibilnost (privikavanje na različite uvjete života), otvorenost (različiti načini razmišljanja), umjerenost (poštivanje drugih), empatija (potpuno razumijevanje drugih te stavljanje u njihovu ulogu), zajedničke osobine (korektni međusobni odnosi), samodostatnost (jednostavnost) (Peterson, 2004: 162-165).

Svaki časnik suočen je s moralnim dvojabama u svom svakodnevnom radu. Bit je moralnih dvojbi sukob između različitih vrijednosti, stavova i činjenica. Zbog toga časnik mora biti svjestan vlastitih moralnih vrijednosti i vrijednosti koje su važne za njegovu vojnu organizaciju. Da bi mogao kvalitetno odgovoriti na moralne izazove koji se pred njega postavljaju, mora biti svjestan: osobne vrijednosti i vrijednosti svoje vojne organizacije, prepoznati moralnu dimenziju situacije i vrijednosti kojima prijeti opasnost od povrede i kršenja prava, pravilno procijeniti

8 Pod sintagmom svjetski ratnik misli se, da se većina vojnika u današnjem svijetu nalazi u provedbi operacija (vojnih ili mirovnih) u stranim zemljama diljem svijeta.

nastalo pitanje ili izazov, objasniti procjenu, postupati na temelju te procjene i to na moralno prihvatljiv način postupati po samoj procjeni te utjecati na sebe i druge (Wortel i Bosch, 2011).

Istraživanjem Euwema i Van Emmerik, (2007, 435) utvrđene su sljedeće skupine interkulturalnih kompetencija koje bi trebale biti razvijene kod časnika: kulturna empatija (sposobnost suosjećanja s osjećajima, mislima i ponašanjima pripadnika različitih kulturnih skupina), otvorenost (biti otvorenog uma i promatrati svaki izazov iz drugačijih perspektiva), društvena inicijativa (biti spreman stupiti u interakciju sa svima), emocionalna stabilnost (razumjeti sebe i druge) i fleksibilnost (prihvatiti nove spoznaje i rješenja).

Iz navedenog možemo primijetiti da kompetencije predstavljaju dinamičnu kombinaciju kognitivnih i metakognitivnih vještina, znanja i razumijevanja, međuljudskih, intelektualnih i praktičnih vještina te etičkih vrijednosti. Razvoj tih kompetencija cilj je svakoga obrazovnog programa. Kompetencije se razvijaju u svim programskim jedinicama i utvrđuju u različitim stupnjevima programa. Neke su kompetencije područno specifične (svojevrsne određenoj disciplini), dok su druge generičke (zajedničke svim programima). Uobičajeno je da se razvoj kompetencija odvija ciklički i na integriran način tijekom cijelog programa.

Hrvatski kvalifikacijski okvir kao reformski instrument civilno-vojnog obrazovanja

Kompetencije se definiraju kao skupina povezanih znanja i vještina te pripadajuće samostalnosti i odgovornosti koje omogućavaju učinkovito izvođenje aktivnosti ili skupine aktivnosti. Isto se tako definiraju i kao standardizirani uvjeti koje pojedinac mora ispunjavati za pravilno izvođenje nekoga posla ili struke. Skup kompetencija potrebnih za učinkovito izvođenje posla ili struke tvori kompetencijski okvir, dok se kvalifikacijski okvir definira kao skup ovjerenih i pravno usvojenih kompetencijskih okvira, od kojih svaki kvalificira osobu za profesionalne uvjete na standardiziranoj razini. Kako bi se povećala mobilnost unutar Europske unije, razvijen je i usvojen *Europski kvalifikacijski okvir* (D. G. Education and Culture, 2008.). Države Europske unije, a među njima je i Republika Hrvatska, imale su obvezu izraditi nacionalni kvalifikacijski okvir i to na temelju i u skladu s *Europskim kvalifikacijskim okvirom* (D. G. Education and Culture, 2008.). Dana 14. veljače 2013. donesen je i *Zakon o Hrvatskom kvalifikacijskom okviru* (Klapan i Herceg, 2013).

Važnost Hrvatskoga kvalifikacijskog okvira je u osiguravanju poveznice između tržišta rada i obrazovanja, tj. između kompetencija potrebnih na radnom mjestu i ishoda učenja obrazovnih programa. Ideja je da se potrebe tržišta rada pretvore u standardizirane ishode koji će biti transparentni i prenosivi u obrazovne programe. Hrvatski kvalifikacijski okvir predstavlja jedinstven sustav koji omogućuje da se ishodi učenja mjere i uspoređuju jedni s drugima, a ima i jednostavnu temeljnu građu te sadržava cjelovit i minimalan broj osnovnih elemenata. Zadaća Hrvatskoga kvalifikacijskog okvira je povezati ishode učenja koji se postižu u svim obrazovnim institucijama te ih postaviti u međusobne odnose u Republici Hrvatskoj i na međunarodnoj razini.

Tijela i dionici u razvoju i primjeni Hrvatskoga kvalifikacijskog okvira su: Nacionalno vijeće za razvoj ljudskih potencijala, ministarstvo nadležno za obrazovanje i znanost, ministarstvo nadležno za rad, ministarstvo nadležno za regionalni razvoj, Agencija za znanost i visoko obrazovanje, Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih, Agencija za odgoj i obrazovanje i sektorska vijeća.

Sektorska vijeća savjetodavna su i stručna tijela koja skrbe o razvoju ljudskih potencijala u skladu s potrebama tržišta rada unutar pojedinih sektora. Sektorska vijeća isto tako analiziraju postojeće i potrebne kompetencije unutar sektora, predlažu preporuke za razvoj sektora, Nacionalnom vijeću daju preporuke o upisnoj politici, upisnim kvotama i financiranju kvalifikacija iz javnih izvora, prema kvalifikacijama i prema županijama, ministarstvu nadležnom za rad daju preporuke za promjene u Nacionalnoj klasifikaciji zanimanja, promiču sektor te mogućnosti zapošljavanja unutar sektora te predlažu godišnji plan rada i podnose izvješća o izvršenju plana agencijama u obrazovanju koje im pružaju administrativnu i stručnu podršku.

Slijedom navedenog Sektorsko vijeće XXIV. Sigurnost i obrana je za vrijeme svog djelovanja od 2017. do 2021., uz ostalo, analiziralo i postojeće kompetencije unutar sektora te dalo preporuke za izradu kurikuluma u prioritarnim područjima civilno-vojnog obrazovanja.

U skladu sa *Strateškim pregledom obrane* (Narodne novine 43/2018) u kojemu je istaknuta potreba za promjenom postojećeg modela i uspostavom novog sustava obrazovanja za potrebe OS RH, a koji bi se trebao temeljiti na cjeloživotnom učenju i odvijati tijekom cijele osobne i profesionalne karijere te preporukama Sektorskog vijeća, napisana su dva strateška dokumenta, *Metodološki okvir razvoja obrazovnih standarda za potrebe civilno-vojnoga obrazovnog sustava* (Herceg, 2019) i *Metodologija civilno-vojnog obrazovanja* (Herceg, 2020).

Metodološki okvir razvoja obrazovnih standarda za potrebe civilno-vojnoga obrazovnog sustava (Herceg, 2019) koji je usklađen sa *Strategijom obrazovanja, znanosti i tehnologije* (Narodne novine, 124/2014) definirao je devet ciljeva, a *Metodologija civilno-vojnog obrazovanja* (Herceg, 2020) definirala je i njihove provedbene mjere.

Zaključak

Sustav osiguranja kvalitete na Sveučilištu obrane i sigurnosti „Dr. Franjo Tuđman“ treba utemeljiti na *Standardima i smjernicama za osiguravanje kvalitete u Europskom prostoru visokog obrazovanja* (ESG, 2015), međunarodnoj normi ISO 9001:2008, *Zakonu o osiguravanju kvalitete u znanosti i visokom obrazovanju* (Narodne novine, 45/2009), preporukama za osiguravanje kvalitete te drugim relevantnim zakonima i dokumentima. Isto tako, treba ga definirati i Pravilnikom o sustavu za osiguranje kvalitete te Priručnikom u kojemu će biti definirane relevantne procedure.

Sustav osiguravanja kvalitete stalno treba razvijati te time osigurati kvalitetu procesa obrazovanja, kao važnoga strateškog opredjeljenja i na taj način omogućiti Sveučilištu obrane i sigurnosti „Dr. Franjo Tuđman“ brži i učinkovitiji razvoj na putu dostizanja poslovne izvrsnosti u obrazovanju.

Postavljene ciljeve moguće je ostvariti samo stalnim jačanjem kompetencija koje se trebaju razviti s pomoću visoke kvalitete stručnog i znanstvenog rada. Navedeno se može postići samo kontinuiranim usavršavanjem nastavničkih i tehničkih potencijala, praćenjem svjetskih dostignuća u područjima našeg djelovanja te unaprjeđenjem metoda izvođenja nastave i suradnjom s gospodarstvom, podižući akademske standarde u pružanju kvalitetne podrške studentima.

Provedbom internih i eksternih prosudbi sustava, kao i drugim oblicima provjere osiguravanja kvalitete, treba osigurati stalni nadzor s ciljem prepoznavanja mogućnosti za kontinuiranim unaprjeđenjem i boljom efikasnošću.

Literatura

1. Committee on Armed Services (2010). *Another Crossroads? Professional Military Education Two Decades After The Goldwater-Nichols Act and The Skelton Panel*. U. S. House of Representatives, Subcommittee on Oversight & Investigations.
2. D.G. Education and Culture (2008). *The European Qualifications Framework for Lifelong Learning* (EQF). Luxembourg: Office for Publications of the European Communities.
3. Euwema, M. C. Van Emmerik, H. (2007). Intercultural competencies and conglomerated conflict behaviors in intercultural conflicts. *International Journal of Intercultural Relations*, 31 (4), 427-441.
4. Fountain, S. (1999). *Education for development - A teacher's resource for global learning*. London: Hodder & Stoughton.
5. Gay, Philip, W., Sr. (2008). *Leadership core competencies*, Strategy Research Project, Carlisle Barracks, U.S. Army War College.
6. Herceg, J., Zovko, A. i Vrcelj, S. (2018). Nacionalni standardi u andragogiji kao uvjet kvalitete cjeloživotnog obrazovanja. U: Rajić, V. i Kušić, S. (ur.). *Upravljanje kvalitetom u obrazovanju odraslih*. Zagreb: Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih, 81-89.
7. Ingarsson (2002). *Development of a National Standards Framework for the Teaching Profession*. Melbourne: Australian Council for Educational Research.
8. Klapan, A., Herceg, J. (2014). Jezično-komunikacijska kompetencija nastavnika, kao ključna kompetencija u provedbi programa obrazovanja odraslih. U: Matijević, M. i Žiljak, T. (ur.). *Ključne kompetencije u obrazovanju odraslih*. Zagreb: Hrvatsko andragoško društvo, 73-82.
9. Kozina, A. (2014). Ključne kompetencije vojnog nastavnika. U: Matijević, M. i Žiljak, T. (ur.). *Ključne kompetencije u obrazovanju odraslih*. Zagreb: Hrvatsko andragoško društvo, 83-100.
10. Kozina, A. (2018). Profesionalno vojno obrazovanje: izazovi za Oružane snage Republike Hrvatske. *Strategos*, 2 (1), 119-136.
11. Mayer, E. (1992.) *Key competencies: report of the Committee to advise the Australian Education Council and Ministers of Vocational Education, Employment and Training on employment - related key competencies for postcompulsory education and training*. Melbourne: Australian Education Council.
12. Ministarstvo obrane Republike Hrvatske (2010). *Doktrina oružanih snaga Republike Hrvatske ZDP-1*. Zagreb: HVU „Petar Zrinski“.
13. Ministarstvo znanosti i obrazovanja (2017). *Odluka o imenovanju predsjednika i članova Sektorskog vijeća XXIV. Sigurnost i obrana*. Preuzeto s: <http://www.kvalifikacije.hr/hr/sektorska-vijeca/sv-xxiv-sigurnost-i-obrana/odluke> [10.9.2022.]
14. Ministarstvo znanosti i obrazovanja (2017). *Odluka o izmjeni i dopuni o imenovanju predsjednika i članova Sektorskog vijeća XXIV. Sigurnost i obrana*. Preuzeto s: <http://www.kvalifikacije.hr/hr/sektorska-vijeca/sv-xxiv-sigurnost-i-obrana/odluke> [10.9.2022.]
15. Narodne novine (2017). *Strategija nacionalne sigurnosti*, NN 73/2017. [1. 8. 2022.]

16. Narodne novine (2014). *Strategija obrazovanja, znanosti i tehnologije*, NN 124/2014. [4. 8. 2022.]
17. Narodne novine (2018). *Strateški plan obrane*, NN 43/2018. [4. 8. 2022.]
18. Narodne novine (2013). *Zakon o Hrvatskom kvalifikacijskom okviru*, NN 22/2013, 41/2016, 64/2018, 47/2020, 20/2021. [12. 8. 2022.]
19. Narodne novine (2009). *Zakon o osiguravanju kvalitete u znanosti i visokom obrazovanju*, NN 45/2009. [10. 8. 2022.]
20. Narodne novine (2021). *Zakon o osnivanju Sveučilišta obrane i sigurnosti*, NN 34/2021. [1. 8. 2022.]
21. Narodne novine (2013). *Zakon o službi u OS RH*, NN 73/2013, 75/2015, 50/2016, 30/2018, 125/2019. [11. 8. 2022.]
22. NATO (2014). *Military Decision on MC 0458/3 (NATO Education, Training, Exercises and Evaluation (ETEE) Policy)*. Brussels: NATO HQ.
23. Peterson, B. (2004). *Cultural Intelligence: a Guide to Working with People from Other Cultures*. Yarmouth: Intercultural Press, Inc.
24. Sekulić-Majurec, A. (2005). Kurikulum nove škole – istraživački izazov školskim pedagozima. *Pedagogijska istraživanja*, 2 (2), 267-277.
25. *Standardi i smjernice za osiguravanje kvalitete u Europskom prostoru visokog obrazovanja* (ESG, 2015). Preuzeto s: https://www.enqa.eu/wpcontent/uploads/filebase/esg/ESG%20in%20Croatian_by%20ASHE.pdf [17. 8. 2022.]
26. Steingartner, W., Galinec, D., Kozina, A. (2021) Threat Defense: Cyber Deception Approach and Education for Resilience in Hybrid Threats Model. *Symmetry*, 13 (4, 597), 1-25.
27. Wong, L. Gerras, S. Kidd, W. Pricone, R. Swengros R. (2003). *Strategic Leadership*. Preuzeto s: <https://apps.dtic.mil/sti/pdfs/ADA631451.pdf> [20. 8. 2022.]
28. Wortel, E. Bosch, J. (2011). Strengthening Moral Competence: a Train the Trainer Course on Military Ethics, *Journal of Military Ethics*, 10 (1), 17-35.
29. Zook, A. M. (2006.) *Military competency – Based Human Capital Management: A Steps Toward The Future*. USAWC Strategy Research Project. U.S. Army War College. Pennsylvania. Preuzeto s: <https://apps.dtic.mil/sti/pdfs/ADA448319.pdf> [16. 8. 2022.]

QUALITY ASSURANCE IN PROFESSIONAL MILITARY EDUCATION

Jadranka Herceg; Andrija Kozina

Summary - *The Law on the Establishment of the University of Defence and Security (OG 34/2021) creates key conditions for the further development of the Croatian Army and military art as a science, for which there are national and international needs.*

National Security Strategy of the Republic of Croatia (OG 73/2017), states that education has one of the most important roles in preserving the Croatian national identity through the development of educational programs that adequately treat Croatian historical, cultural, linguistic, architectural, natural and other heritage.

Following the above, and promoting professional military education in the Republic of Croatia, as part of lifelong education (National Security Strategy of the Republic of Croatia, OG 73/2017), the Ministry of Defence of the Republic of Croatia has developed a methodology of social needs in terms of competencies for future occupations.

The Croatian Qualifications Framework is a reform instrument that regulates the entire system of qualifications at all educational levels in the Republic of Croatia through qualification standards based on learning outcomes and harmonised with the needs of the labour market, the individual and society as a whole. The Methodology of Civil-Military Education (Herceg, 2020), which was created on the basis of the Croatian Qualification Framework, determined the needs and defined ways of creating occupational standards, complete and partial qualifications, along with the development of new and improvement of existing study programs. With the Methodology of Civil-Military Education (Herceg, 2020), the methodical course of improving teacher competencies is defined by applying the competency framework.

Keywords: *The National Security Strategy of the Republic of Croatia, Methodology of Civil-Military Education, national standards in professional military education, competence framework, quality assurance.*